

Домаћа правила и међународни стандарди о обавезности судске праксе

Уједначена судска пракса је процес до кога се долази квалитетним судовањем. Она се прихвата а не намеће се.

Начелни правни ставови (судска пракса) Врховног касационог суда, одлуке Уставног суда или одлуке Суда у Стразбуру (које су првенствено усмерене на то да државе чланице промене своје законодавство у складу са њима) делују снагом својих аргумената.

Сваки судија треба да зна релевантну судску праксу и узме је у обзир када одлучује, а ако одлучује супротно одлукама вишег суда, треба подробно да изложи разлоге који су га за такво поступање определили.

У супротном унутрашња судијска независност би била угрожена. На такав закључак упућују и домаћа и међународна правна акта.

Устав РС у чл. 145. прописује да се „Судске одлуке заснивају на Уставу, закону, потврђеном међународном уговору и пропису донетом на основу закона“.

Закон о судијама, у првом члану, прописује:

„Судија је независан у поступању и доношењу одлуке.

Судија суди и пресуђује на основу Устава, закона и других општих аката, потврђених међународних уговора, општеприхваћених правила међународног права.“

Као једну од основних гаранција положаја судија, после сталности и непреместивости, Закон о судијама прописује и међусобну независност судија (чл.22):

„Судија је слободан у заступању свог схватања, утврђивању чињеница и примени права, у свему о чему одлучује.

Судија није дужан да икоме, па ни другим судијама и председнику суда, објашњава своја правна схватања и утврђено чињенично стање, изузев у образложењу одлуке или кад то закон посебно налаже.“

Препорука КМ/Рец (2010) 12 Комитета министара Савета Европе државама чланицама о судијама од 17.11.2010. гласи:

„5. Судије би требало да имају потпуну слободу да непристрасно, у складу са законом и својим тумачењем чињеница, доносе одлуке у предметима.

Поглавље III – Унутрашња независност

22. Начело судске независности значи независност сваког појединог судије у вршењу функција вођења судског поступка. При доношењу одлука судије треба да буду независне и непристрасне и способне да делују без икаквих ограничења, непримереног утицаја, притисака, претњи или мешања, непосредног или посредног, од стране било ког органа, укључујући и органе унутар правосуђа. Хијерархијска организација правосуђа не би требало да подрива индивидуалну независност.

23. Виши судови не би требало судијама да дају упутства о томе какву пресуду треба да изрекну у појединим случајевима, осим код прелиминарних одлука или приликом одлучивања о правним лековима у складу са законом.“

Венецијанска комисија Савета Европе се три пута у последњих десетак година изјашњавала о овом питању у вези са изменама Закона о уређењу судова у Србији и сва три пута дала негативно мишљење у вези са обавезношћу судске праксе.

У Мишљењу од 24.6.2002. о Закону о уређењу судова експерти Natalie Fricker, професор Правног факултета у Ници и Giacomo Oberto, судија у Торину, навели су да се снажно противе оваквом систему наметнутог тумачења: *„Једнообразност примене закона Врховни суд треба да обезбеди више кроз убедљивост образложења одлуке, него снагом неке врсте arrêts de règlement који је одбачен у западноевропским друштвима пре два века.“*

У Мишљењу број 467/2007 од 19.3.2008. О нацртима Закона о судијама и Закона о уређењу судова, у параграфу 109, експерти наводе следеће: *„У члану 31 наводи се да „Врховни касациони суд утврђује начелне правне ставове ради јединствене судске примене права“. Требало би прецизирати да Врховни касациони суд утврђује правне ставове само у оквиру конкретног случаја; иначе би ово представљало кршење начела поделе власти, будући да суд не може донети ниједну одлуку ван своје надлежности.“*

У Мишљењу број 202/2012 од 11.3.2013. године О нацрту амандмана на законе о судству Републике Србије, у параграфима 103. до 108, Венецијанска комисија коментарише измену члана 31. Закона о уређењу судова која прописује да Врховни касациони суд *„даје мишљење о нацртима закона и других прописа којима се уређују питања од значаја за правосудну грану власти“* и да јој је објашњено *„да је ово задужење уведено ради уједначавања судске праксе, с обзиром на велики број предмета који се пред Европским судом за људска права налазе по основу начела о једнакој*

доступности правди. Речено је да су ова законска решења обавезна само за судије Врховног касационог суда (а не и за судове нижег ранга). Додатно, на ово треба гледати као на тумачење закона, а не као на инструкцију.“ „105. У сваком случају, Венецијанска комисија се негативно изразила о овој методи, зато што она овлашћује Врховни касациони суд да “доноси” начелне одлуке, што може да доведе до сукоба код поделе власти. Размена ставова међу судијама различитих инстанци која се наводи у нацрту (нови став 3 члана 24) је сама по себи добра, па се самим тим и препоручује. Међутим, када се погледа заједно са чланом 31, тај став постаје мање јасан. Потребу за усаглашавањем судске праксе би, у принципу, требало решити жалбеном процедуром која би могла да се дефинише тако да решава проблеме који се јављају најчешће, искључиво или у највећем броју у различитим врстама спорова мале вредности.

106. Није јасно да ли Врховни касациони суд утврђује начелне правне ставове изван одређених предмета или док спроводи своје надлежности у својству касационог суда. У првом случају, овај приступ ће се сукобити са начелом о независности судства. Аргумент да се “начелни правни ставови” доносе ради исправљања најчешћих грешака до којих долази у оквиру правног система, а које, из неког разлога, не доспевају до највишег суда, не делује исправно. Он такође не успева да објасни зашто је те грешке немогуће исправити у жалбеном или касационом поступку.

107. Резон којим је поткрепљен овај приступ је, такође, под знаком питања, у светлу аргумента да ће ти “начелни ставови” спречити појаву нових предмета пред Европским судом за људска права који се већ суочава са значајним бројем предмета који се тичу једнаке доступности правди. Ако ће одлуке нижих судова и/или апелационих судова да заврше пред Европским судом за људска права, онда би могло да буде разумно да се дозволи да истоветне жалбе дођу и до Врховног касационог суда (или Уставног суда), дозвољавајући на тај начин Врховном касационом суду (или Уставном суду) да створи судску праксу у оквиру контекста одређене врсте предмета.

108. Дакле, коментари Венецијанске комисије из претходног Мишљења још увек су валидни: “У члану 31 се наводи да “Врховни касациони суд утврђује начелне правне ставове ради јединствене судске примене права”. Треба јасно навести да Врховни касациони суд утврђује правне ставове само у оквиру одређених предмета; у противном би се овде радило о кршењу начела поделе власти, јер суд не може да доноси одлуке изван своје надлежности. Исти коментар важи и за следећу реченицу: “разматра примену закона и других прописа и рад судова”.¹

¹ Став 109 Мишљења о нацрту Закона о судијама и нацрту Закона о уређењу судова у Републици Србији, ЦДЛ-АД(2008)007.